

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 21 lipca 2014 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi, rozpoznając sprawę z wniosku A. W. z udziałem J. W. o stwierdzenie nabycia spadku po W. W., stwierdził, że spadek po W. W., zmarłym w dniu 14 października 2013 r. w Ł., gdzie ostatnio stale zamieszkiwał, na podstawie ustawy nabyły wprost jego dzieci: A. W. i J. W. w równych udziałach.

Sąd I instancji stwierdził, że W. W. zmarł w dniu 14 października 2013 r. w Ł. i tam też ostatnio zamieszkiwał. W chwili śmierci był rozwiedziony i miał dwoje dzieci: A. W. i J. W., przy czym żadne z nich nie odrzuciło spadku, nie zrzekło się dziedziczenia ani też nie zostało uznane za niegodne dziedziczenia. Na rozprawie w dniu 16 lipca 2014 r. dzieci spadkodawcy złożyły oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Sąd uznał, że wobec niesporządzenia testamentu przez spadkodawcę do dziedziczenia dochodzą jego spadkobiercy ustawowi, którymi są – w myśl art. 931 k.c. – jego dzieci nabywające spadek w równych udziałach. Jednocześnie zaznaczył, że nie znalazł podstaw do stwierdzenia, iż nabywają one spadek z dobrodziejstwem inwentarza, ponieważ oświadczenie o przyjęciu spadku w ten sposób powinno zostać, stosownie do art. 1015 k.c., złożone w ciągu 6 miesięcy od dnia dowiedzenia się przez spadkobiercę o powołaniu do spadku. Ponieważ bezsporne było, że w przypadku obojga spadkobierców ten dzień przypadł na chwilę śmierci W. W., Sąd uznał, że oświadczenia złożone w dniu 16 lipca 2014 r. są spóźnione i jako takie nie wywołują skutków prawnych. Zaznaczył ponadto, że we wniosku wszczynającym postępowanie zaznaczono zamiar przyjęcia spadku wprost, zaś innych czynności pozwalających na ewentualne uniknięcie skutków upływu terminu z art. 1015 k.c. strony nie podjęły; jednocześnie nie zostały złożone wnioski o uchylenie się od skutków prawnych uchybienia terminu do złożenia oświadczenia spadkowego – uzasadniało to stwierdzenie, że wnioskodawczynie i uczestnik postępowania przyjęli spadek wprost.

Orzeczenie to zaskarżyła apelacją wnioskodawczynie w zakresie, w jakim Sąd meriti ustalił, że doszło do nabycia spadku wprost przez uczestników postępowania, i wniosła o jego zmianę poprzez stwierdzenie, że spadek po W. W. nabyły na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza w równych udziałach jego dzieci: A. W. i J. W., jak również przez wydanie postanowienia w przedmiocie sporządzenia spisu inwentarza majątku spadkowego po spadkodawcy. Zaskarżonemu postanowieniu zarzucono:

- naruszenie art. 1015 § 1 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że złożenie wniosku w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku w terminie 6 miesięcy od dnia dowiedzenia się o powołaniu do spadku nie powoduje zachowania terminu od złożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku;
- naruszenie art. 1015 § 2 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że wnioskodawczynie nie złożyły oświadczenia o przyjęciu spadku w terminie, pomimo iż wniosek o stwierdzenie nabycia spadku został złożony przed upływem 6 miesięcy od daty otwarcia spadku, a Sąd odebrał od wnioskodawczynie oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

W odpowiedzi na apelację uczestnik postępowania wniósł o jej oddalenie, oświadczając też, że uchyła się od skutków prawnych złożenia przed Sądem I instancji oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Złożoną apelację należy uznać za niedopuszczalną, a tym samym podlegającą odrzuceniu w oparciu o art. 373 zd. I k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd odwoławczy rozpoznający sprawę niniejszą podziela bowiem stanowisko znajdujące wyraz w linii orzeczniczej Sądu Najwyższego zapoczątkowanej postanowieniem z dnia 19 kwietnia 2002 r., III CKN 543/01, niepubl., a następnie kontynuowanej m.in. w uchwale z dnia 13 października 2010 r., III CZP 64/10, OSNC Nr 3 z 2011 r., poz. 26 i w postanowieniu z dnia 14 października 2010 r., III CZP 67/10, niepubl. – zasadnicze elementy argumentacji tam przedstawionej zostaną streszczone poniżej.

W sprawie o stwierdzenie nabycia spadku zakres kognicji Sądu i treść postanowienia kończącego postępowanie wynika przede wszystkim z art. 670 i 677 k.p.c., które wskazują, że sąd spadku wyjaśnia z urzędu, kto i z jakiego tytułu jest spadkobiercą, w orzeczeniu wymienia – poza spadkodawcą – wszystkich spadkobierców i ich udziały w spadku, a od niedawna także ewentualne nabycie przedmiotu zapisu windykacyjnego, osobę, dla której spadkodawca uczynił zapis windykacyjny, oraz przedmiot tego zapisu. W stosunku do spadkodawców zmarłych przed dniem 14 lutego 2001 r. Sąd musi również ustalić, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne i który ze spadkobierców spełnia kryteria ustawowe do jego odziedziczenia. Poza zakresem badania i orzekania Sądu pozostają natomiast inne okoliczności niemające wpływu na nabycie spadku przez spadkobierców, jak np. uprawnienie do zachowku, skład majątku spadkowego (z wyjątkiem odnoszącym się do sytuacji opisanej w hipotezie art. 961 k.c.), czy też obciążenie go długami, natomiast w większości wypadków przesłankowo mogą zostać zbadane kwestie prejudycjalne mające wpływ na rozstrzygnięcie w opisanym wyżej zakresie kognicji Sądu, jak choćby ważność testamentu. Aby wydać postanowienie spadkowe, Sąd winien jest też zbadać, stosownie do art. 1026 k.c., czy upłynął już wskazany tam termin 6 miesięcy, liczony od chwili uzyskania przez wszystkich spadkobierców wiedzy o otwarciu spadku, a jeśli termin ten nie upłynął – czy wszyscy spadkobiercy złożyli już oświadczenia spadkowe. Treść tych oświadczeń natomiast interesuje Sąd w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku o tyle tylko, o ile ma wpływ na rozstrzygnięcie o powołaniu do spadku; ma tu znaczenie jedynie ustalenie, czy spadkobierca spadek przyjął czy też odrzucił, a to ze względu na treść art. 1020 k.c., zgodnie z którym spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku.

Dla wydania rozstrzygnięcia w zakresie opisanym w art. 670 i 677 k.p.c. nie jest natomiast w żaden sposób potrzebne – nawet przesłankowo – stwierdzenie, czy spadkobierca przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza czy też bez takiego ograniczenia, jak również, jakie skutki prawne w zakresie odpowiedzialności za długi spadkowe wywołuje złożone oświadczenie bądź jego niezłożenie w terminie wskazanym w art. 1026 k.c. W szczególności przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie wymagają zawarcia przez Sąd w postanowieniu stwierdzającym nabycie spadku wskazania, czy spadek został przez spadkobierców przyjęty wprost czy z dobrodziejstwem inwentarza – zagadnienie to nie ma bowiem żadnego znaczenia dla samego stwierdzenia nabycia spadku i określenia udziałów w spadku przypadających poszczególnym spadkobiercom. Zawarcie w postanowieniu spadkowym wzmianki w tym przedmiocie nie jest ani potrzebne ani uzasadnione celem postępowania, a spory związane z zakresem odpowiedzialności za długi spadkowe dłużnicy i wierzyciele winni rozwiązywać na drodze innych postępowań sądowych, np. w sprawie z powództwa wierzyciela z tytułu odpowiedzialności za długi spadkowe, gdzie sporna kwestia może zostać zbadana, a w przypadku stwierdzenia przez Sąd ograniczenia odpowiedzialności pozwanego za długi spadkowe możliwe jest zastrzeżenie w wyroku – w trybie art. 319 k.p.c. – prawa do powoływania się na nie w toku postępowania egzekucyjnego. Ustalenie zakresu odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe nabiera znaczenia dopiero na etapie realizacji roszczeń przysługujących wierzycielom, a określenie w postanowieniu spadkowym, że spadkobierca nabył spadek z dobrodziejstwem inwentarza i tak nie przesądzałoby definitywnie zakresu jego odpowiedzialności, zważywszy, że zakres ten może ulec zmianie, np. w sytuacjach opisanych w hipotezach art. 1031 § 2 zd. II k.c. lub art. 1032 § 2 k.c.

Jedynym przepisem prawa, który nakazuje „zaznaczyć” – nie zaś „orzec” – w sentencji postanowienia spadkowego ewentualne nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza jest § 145 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 259), jednak nie ulega wątpliwości, że jest to unormowanie o charakterze jedynie porządkowym i organizacyjnym, wskazujące na sposób redakcji orzeczenia, niewyznaczające natomiast zakresu kognicji Sądu; podobnie nie rozszerza zakresu tej kognicji zawarty w ust. 1 tego paragrafu wymóg podania stopnia ewentualnego pokrewieństwa spadkobiercy i spadkodawcy czy imion rodziców spadkodawcy. Sens § 145 ust. 2 cytowanego rozporządzenia polega na tym, że – choć nie nakłada on na Sąd obowiązku ustalenia, w jaki sposób doszło do przyjęcia spadku – to jeśli już Sąd przy okazji głównego nurtu postępowania w sprawie spadkowej stwierdzi w jej toku przyjęcie przez spadkobiercę spadku z dobrodziejstwem inwentarza (np. odbierając stosowne oświadczenie spadkowe), zaznacza to w sentencji orzeczenia. Zaznaczenie to ma jednak jedynie charakter techniczny – organizacyjny, związany z redakcją postanowienia, a w konsekwencji ewentualne zaniechania Sądu w tym zakresie, czy też nieprawidłowości w oznaczeniu sposobu przyjęcia spadku, nie

mogą być przedmiotem apelacji ze względu na brak substratu zaskarżenia; podobnie nie byłoby możliwe zaskarżenie postanowienia spadkowego wyłącznie co do redakcyjnych wymogów wskazanych w § 145 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 259), np. odnośnie nieprawidłowo wskazanej w sentencji daty sporządzenia testamentu, na podstawie którego spadkobierca został powołany do dziedziczenia, czy imienia matki spadkodawcy. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 14 października 2010 r., III CZP 67/10, niepubl., Sąd Najwyższy wyraźnie stwierdził, że przewidzianego w regulaminie „zaznaczenia” sposobu nabycia spadku nie można traktować jako rozstrzygnięcia co do istoty sprawy; oczywistą konsekwencją tego słusznego poglądu jest konieczność przyjęcia, że wzmianka w tym przedmiocie zawarta w sentencji nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej, bowiem ta – w myśl art. 366 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. – dotyczy tylko tego, co w związku z kognicją sądu stanowi przedmiot rozstrzygnięcia, a tym samym zaznaczenie w orzeczeniu sposobu nabycia spadku nie ma mocy wiążącej w stosunku do innych sądów.

Oczywiście, powyższe wywody dotyczą tym bardziej sytuacji, w której – jak w sprawie niniejszej – Sąd I instancji zawarł w sentencji orzeczenia wzmiankę o nabyciu przez uczestników postępowania spadku „wprost”, czego nie wymagał nawet powołany wyżej § 145 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 259). Tak czy inaczej jest to tylko kwestia redakcji postanowienia w zakresie nieobjętym kognicją Sądu orzekającego w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku i wzmianka ta nie stanowi rozstrzygnięcia co do istoty sprawy. Zważywszy, że w myśl art. 518 zd. I k.p.c. w postępowaniu nieprocesowym apelacja przysługuje tylko od postanowień Sądu I instancji orzekających co do istoty sprawy, złożony przez wnioskodawczynię środek zaskarżenia należy uznać za niedopuszczalny, a tym samym podlegający odrzuceniu na podstawie art. 373 zd. I k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.